

ÂŞIK ÇELEBİ DİVANINDA ATASÖZÜ VE DEYİMLER

Gerek atasözleri ve gerekse deyimlerin ortak kültür mirası içinde kendine özgü yeri ve önemi vardır.

XV.-XIX. yüzyıllar arasında yaşamış klasik şairlerimiz arasında bir çokları, atasözleri ve deyimlerden faydalanmışlar, bunları millî varlığın güçlü sembolleri olarak ve söylediklerine inandırıcı bir hava verebilmek isteğiyle rahatça kullanmışlardır(1). Ayrıca, mecazlarla yüklü Divan şiirine, atasözleri ve deyimlerin son derece uygun olması da çok kullanılmalarına sebep olmuştur.

XV. asırda Safî mahlaslı Cezerî Kasım Paşa ile başlayan şiirde atasözü ve deyim kullanma geleneği, gerek bu asırda, gerekse XVI. asırda bir çok şairde görülür. Bu geleneğin edebiyatımızdaki en başarılı temsilcisi Necatî'dir.

Klasik edebiyatımızın büyük şairlerle doruk noktasına ulaştığı ve en güzel örneklerini verdiği XVI. asırda şairler, dile son derece hakimdirler, Bu asırda başlayan yerleşme cereyanı ile birlikte atasözü ve deyimler sıkça kullanılır. Türkçe'nin ifade imkanlarını, kelimelerin değişik manalarını iyi bilen şairler, atasözü ve deyimleri kullanırken büyük ustalık gösterir, adeta kelimelerle oynarlar.

Özellikle XVI. asırda Rumeli şairlerinde yerli nitelikler göze çarpar Divanlardaki şiirlerin konuları genellikle eski konular olup, din, tasavvuf, hikmet, övgü, rindlik, aşk, tabiat vb.dir. Bu konular işlenirken yapılan benzetmelerde kullanılan mecazlarda, çevrenin ve yerli unsurların şiire çokça girdiği görülür. Gelenek ve göreneklerle ilgili benzetmeler, deyimlerin mecazlı anlamlarından yararlanılarak yapılan sanatlar, çevre ile ilgili somut tasvirler vb. gibi(2).

Edebiyatımızda özellikle tezkiresiyle tanınan şair ve yazar Aşık Çelebi'nin divanı olduğu pek bilinmez. Master tezi olarak hazırladığımız bu divanda yer alan şiirlerinde atasözleri ve deyimlere sıklıkla rastlamaklıyız. Rumeli'de doğup burada yaşadığı için Rumeli şairlerinde görülen bütün hususiyetler, onun şiirlerinde de mevcuttur.

Âşık Çelebi'nin nazmı, nesrinin aksine oldukça sade bir dil ve çok tabii bir üslup ile yazılmıştır.

İşte, bir çok Divan şairimizin şiirlerinde kullandıkları bu atasözü ve deyimleri tesbit ve değerlendirme konusunda fazla bir çalışma yapılmamıştır.(3). Yapılanlar da yüzeysel olmaktan öteye gidememiştir. Bunları değerlendirme bir yana, ele alınan divandaki bütün atasözü ve deyimler, tesbit bile edilmemiştir.

Yrd.Doç.Dr. Filiz KILIÇ

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Bu yazımızın esas gayesi Âşık Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı atasözü ve deyimleri gün ışığına çıkarmaktır. Ancak, Necati, Yahya Bey, Hayalî, Usulî, Figanî, Mealî ve Nevî divanlarında tesbit edilen atasözleri ve deyimleri de vereceğiz. Böylece bir yandan hangi atasözleri ve deyimlerin bu şairlerimiz tarafından daha çok kullanıldığını tesbit ederken, bir yandan da sadece Aşık Çelebi divanında yer alan atasözleri ve deyimleri zikrederek, onun orijinalitesini ortaya koymak istiyoruz.

A- Atasözleri

Aşık Çelebi'nin şiirlerinde 27 adet atasözü tesbit ettik. Bu atasözlerinin 19 tanesi çalışmamıza dahil ettiğimiz diğer şairlerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda bulunmamaktadır.

Divanda yer alan atasözleri, genellikle bugünkü kullanışa yakın bir şekilde verilmiştir. Vezin ve kafiye gereği kelimelerin yerini değiştirme, kelime ilave etme veya çıkarma gibi küçük değişiklikler yapılmıştır.

Atasözleri "meseldür", "meşhurdur", "dirler", "söylenür" şeklinde ifadelerden sonra zikredildiği gibi giriş kelimesi verilmeden de söylenmiş.

Atasözleri, beyit içinde çoğunlukla ikinci mısra da yer almışlar. Böylece Aşık Çelebi beyit bütünlüğü içinde ilk mısra da belirttiği durumu ikinci mısra da özlü bir şekilde ispatlamakta ve şiirlerine bir renk katmakta.

Aşık Çelebi divanında bulunan atasözleri, üç tanesi dışında konuyla ilgili günümüzde yazılmış kaynaklar da mevcuttur. Bunlar günümüzde unutulmuş atasözleri veya kalam-ı kibardan veciz, hikmetli sözler olabilir.

Alfabetik olarak Âşık Çelebi divanında yer alan atasözleri şunlardır(4):

- Aşık Bağdat Irak olmaz. (Aşık bağdat Irak gelmez, Aşık Bağdat Irak değil) (G75/6)*Necati, Yahya Bey, Nevî*
- Baş gidince ayak payidar olmaz (Baş gidince ayak durmaz) (G80/2)
- Binini gör birini al (K5/36)
- Bitmez iş olmaz (G43/2)
- Bugünü yarına koma (Bugünün işini yarına koma, Bugünün işini yarına salma) (G40/4)
- Dest ber-bala-yı dest (El elden üstündür) (G114/6) *Yahya Bey, Hayalî, Nevî*
- Devlet kaza yanındadır (K 11/107) *Figanî, Hayalî*
- Elin attığı taş yarak gider (Elin attığı taz uzak düşer) (G111/2)

- İki şahit ile kale alınır (İki şahit ile hisar alınır) (K14/146, DYAŞ6/6)(5) *Yahya Bey*

- Kartala tir-i sehm-gin kendi perrinden irer (Kartala bir ok değmiş, yine kendi teleğinden) (K11/71)

- Kaşıkla aş verip sapıyla göz çıkarır (Kaşıkla yedirip sapıyla göz çıkarır) (Kİ0/21)

- Kelin emi olsa başına tokunurdu (Kelin dermanı-merhemi-olsa başına sürer. -Kel ilaç bilse kendi başına sürer) (G19/4)

- Kemik atar itine ki ıssın ağırlar (KW)55)*YahyaBey*

- Kişiyi kendi şehri Bağdat'dan yeg gelir (DYAŞ25)

- Kuru yanınca ya ş da yanar (K14/2 98)

- Kutlu gün, doğuşundan bellidir (K10/45)

- Mal ıssını söyletir (Mal sahibini söyletir) (G3/4, G12/5)

- Semer vermeyen dıraht taşlanmaz (Meyveli ağaca taş atan çok olur) (G84/5) *Necati, Yahya Bey, Hayalî, Nevî*

- Sağ olan baş yastık istemez (G77/1) *Necati*

- Sulu senek suda yatar (K13/28, G22/2)

- Su bulanmaymca turunmâz (DYAŞ2/6)

- Üzüme göre kararır üzüm (Üzüm üzüme baka baka kararır) (G45/1) *Necati*

- Yar yıkıldığı gün tozar (G101/1)

- Zehi tasavvur-ı batıl zehi hayal-i muhal (K5/25)

Muhtelif kaynaklarda rastlayamadığımız ve unutulmuş atasözleri olarak kabul ettiklerimizi şunlardır:

- Bir ayıdan bir de bokundan kork *(Bu atasözü, yazılı kaynaklarda bulunmamakla birlikte Karadeniz bölgemizde halk arasında kullanıldığına dair sözlü kaynaklar mevcuttur) (DYAŞ3/12)
- Er devleti er öldürür (K3/33)
- Er erden peydah olur** (Günümüzde halk arasında söylenen "erkek adamın erkek evladı olur" tabirini hatırlatıyor)

B- Deyimler

Günümüz kaynaklarında "deyim", diğer bir deyişle "tabir" in tanımı, hemen hemen aynı şekilde yapılmıştır(5). Deyimler çoğunlukla atasözleriyle birlikte ele alınmış ve farklı yönlerine dikkat çekilmiştir. Kısaca deyim, "genel kural özelliğinde olmamakla beraber bir kavramı yine klişeleşmiş ilgi çekici anlatımla belirtip, çoğunlukla bilinen anlamı dışında bir anlam taşıyan kelime grupları"dır, şeklinde tarif edilmekte. Kemal Eyüboğlu, "Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler" kitabında deyim, atasözü ile birlikte tarif eder. "Atasözü bir

fikri savunmada, bir olayı, bir davranışı yorumlamada, yermeye kullanılan etken bir dil aracıdır; ya tam ya da öznesi, yüklemi veya tümleci eksik bir önermedir. İçindeki düşünceyi dolaylı yoldan benzetme ile söyler. Deyim ise atasözünden farklı olarak bir önermeyi dile getirmez, bir cümlelerin ancak bir parçasıdır. "Bu tariften sonra şöyle devam eder: "Bu ayrıma göre Türkçe'de bir ad altında iki türlü deyim vardır. Birincisi, eksikliğini söyleyenin de, dinleyeninin de zihninde tamamladığı sözlerdir ki, bunu meselden ayırmak zordur. Allah bana, ben de sana- Dostlar şehit biz gazi- Tavşana kaç tazıya tut vb. İkincisi ise, iki-üç kelime ile ve o kelimelerin sözlük anlamı dışında bir sezgiyi uyarmak, etkilemek amacı taşıyan sözlerdir. Bunlar atasözünü benzerliğinden uzak, onunla ilgisiz bir ereğe dönüktür. Ateş pahası, cin fikirli, göz yummak, yüreği yanmak vb." Bazı kaynaklar da deyimlerin atasözlerinden farklı yanının bunların bir yargı bildirmemeleridir, demektelerdir. Cevdet Yalçın, "Açıklamalı Deyimler Sözlüğünde" atasözü ve deyim arasındaki farkı şöyle belirtmektedir: "Deyimi atasözünden ayıran özellik, deyimlerin genel kural niteliğinde bir söz olmamasıdır. Bu yönüyle deyimler, bir kavramı belirtmek için halkın hayal gücünün yarattığı özel bir anlatım kalıbıdır. -Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur - atasözünde genel bir kural vardır. Oysa -Geçti Bor'un pazarı sür eşeğini Niğde'ye- sözünde genel kural bulunmamaktadır. Söz konusu şey, sadece bazı durumlar veya kişiler içindir, herkes veya her durum için geçerli değildir."

Bir çok kaynakta atasözü ve deyim ayrıldığı yönlerin zikredilmesi, ikisinin sık sık birbirine karıştırılmasındandır. Deyimin her ne kadar tarifi yapılmaktaysa da gene de bu kelime içine neleri dahil edeceğimiz kesin olarak tesbit edilememiştir.

Biz yukarıda verdiğimiz deyim tarifinden yola çıkarak Aşık Çelebi'nin şiirlerini incelediğimizde, bunların deyimler açısından son derece zengin olduğunu gördük.

XV. asırda Safî ile başlayan şiirde deyim kullanma geleneği, Aşık Çelebi'de de açıkça görülmektedir. Öyle ki, şairin şu gazelinin beyitleri tamamen deyimlerle örülerek son derece akıcı ve orjinal bir gazel ortaya çıkmıştır; (G22)

Çeşmimün ağzında uslanmazdı gerçi mercimek
Nâfe-veş şimdi hayal-i halün oldı merdümek

Çarh agladur beni gark olur âhir yaşuma
Bu meseldür dostum suda yatar sulu selek

Gamzesiyle zülfi ucında ne gamlar çekdiğüm
Sorsa yâre arz iderdüm igneden ipliğe dek

Cennet-i kuyunla dîdârun durur maksûdumuz
Virmeğ Allah'un hele bizden nigârâ istemek
Kalb-i düşmen bildürür ışkunda hâlis olduğum
Zer ayarında beli seng-i siyah olur mihek

Hâle sanma mahda hüsn ü ilzam eyleyüp
Gerdeni tavkı nigarun boynuna asdt elek

Kaldı zulmetde saçun hattun kenar itdi lîk
Çekdi İskender emek Hızr'a nasîb oldı yemek

Kâf-ı istignayı Aşık aşiyân idup gönül
Peşşa dimez püşte-i eflâke simurga sinek

Âşık Çelebi'deki deyimler E. Kürkcüoğlu'nun deyimler konusunda yaptığı ve yukarıda verdiğimiz sınıflandırmanın her ikisine de uymaktadır.

200 kadar deyim 107 tanesine çalışmamıza dahil ettiğimiz diğer şairlerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda rastlayamadık. Bunları unutulmuş deyimler olarak kabul ettik.

Alfabetik sırayla deyimler:

AD

Adı çık- pYAS 18/4) (Hayalî)

AĞIZ

Ağız aç- (G99/4) (Nev'î) ; Ağız eğ- (G64/3) (Nev'î); Ağız eğil- (K14/218) (Hayalî); Ağız eğri (DYAS 18/2); Ağız suyu ak- / Ağız suyu (K6/10, K14/300) (Hayalî, Mealfî), Ağız sulan- / Ağızını sulandır- (G31/5) (Mealfî, Nev'î); Ağızında mercimek ıslanma- (G22/1) (Yahya Bey)

AHD

Ahde vefa et-(M6/4)

AKIL

Aklın baştan gitmesi (Aklı başından çık-) (M2/4)

ALT

Altında kalma- (G73/5)

AS

Aşına ağu katılması (M5/2)

AT

At sal-(K5/21,K6/33)

AYAK

Ayak götür- (G18/1); Ayağı altına al (T3/4);
Ayağını öp- / Ayak öp- (K14/181); Ayakla-(K5/35)

AY

Ayın ondördü (gibi) (K6/2)

BAĞIR

Bağırına bas- (Kİ 1/61)

BAHT

Bahtı siyah ol- (DYAŞ 7/6) (Figani)

BAS

Baş çat- (G21/13); Baş eğme- (G33/2) (Usulî, Hayalî, Mealî, Nev'î); Baştan ayağa (K4/13); Başı göğe er- (DYAŞ 2/3) (Usulî, Hayalî, Nev'î); Başını al- (G10/5) (Mealî); Başını taşlara vur- (G111 /1, DYAŞ 2/5)

BAZU

Bazuya kuvvet (K3/18)

BEL

Belini bük- (K5/29, G 19/2) (Hayalî, Mealî, Nev'î)

BİCAK

Bıçak kemiğe dayan- (75/4) (Mealî) **BİR**
Bir ayak üzerinde bin ayak (G80/6) **BİZ**
Bizden istemesi Allah'tan vermesi (G22/4)

BURUN

Burnundan getir- (G24/3) (Mealî)

CAN

Can erit- (G36/4, NeVî) ; Can u dilden (TBI/ 3-1) (Mealî); Can ver- (G6/1, G31/2, G28/2) (Usulî, Mealî); Can kulağıyla dinle- (G24/1, T/5) (Hayalî) ; Cana minnet (DYAŞ 31) (Nev'î) ; Canı ağzına gel- (TB2/4-4) (Yahya Bey) ; Cam çık- (G9/3) (Mealî) ; Camı yerine otur- (K3/28, M7/4); Canına deĝ- (G104/5) \ Canına kıy- (M2/2, M5/5); Canına layık (G77/5)

CAN

Çanına ot tık- (Ki3/14) (Hayalî) **DAĞ**
Dağ üstü bağ (G7/5, G83/5) (Yahya Bey,

Hayalî)

DAL

Daldan dala kon- (T2/4)

DELİ

Deh gönül (G103/2) (Usulî)

DEM

Dem vur- (K6/3) (Hayalî) **DERD**
Derdi tazelen- (Ki 1/98) (Yahya Bey)

DERİ

Derisine sığma- (K6/6)

DİKİŞ

Dikiş tutma- (DYAŞ 17/2)

DİL

Dilde niyaz elde piyaz (K4/38); Dili dolaş- (K7/21); Dili yani- (K7/22); Dili olmaması (DYAŞ 5/18)

DİŞ

Diş sırt- (G99/4)

DÜNYA

Dünyadan geç- (K14/115)

EĞRİ

Eğri bak- (K13/16) (Nev'î)

EL

El ucuyla merhaba di- PYAŞ 20/2) (Usulî) \ El uzunluğu (K7/27) ; El üstünde yeri ol- (Kİ0/49) ; El üstünde/üzere tut- (K7/13) (Figani, Hayali, Meali, Nev'î); Ele al- (K5/35) (Hayalî, Mealî, Usulî) ; Eli açık ol- (K4/36) (Nev'î) ; Eli er-/ Eh erme- (G4/3) (Mealî, Usulî) ; Elini al- (K5/29, K6/35, DYAŞ4/21) (Mealî, Nev'î)

ELEK

Elek as- (G22/6, G97/5) (Yahya Bey)

ES-

Esip savur- (K6/9)

EZGİ

Ezgi düz- (M5/7)

GAM

Gam yeme- (K14/188); Gam ye- (Usulî, Mealî, Nev'î)

GECE

Geceyi gündüze kat- (G19/1) (Yahya Bey, Hayalî, NeVî)

GÖBEK

Göbeği ..... ile kesil- (G88/1) (Meali)

GÖK

Gökte istediğini (aradığım) yerde bul- (G3/3) (Yaya Bey, Nev'î)

GÖNÜL

Gönül aç- (K4/20) (Usulî, Nev'î); Gönül ver- (TB1/111-1) (Usulî, Mealî, Nev'î) ; Gönül yık- (G10I/1) (Nev'î); Gönül yap- (Kİ4/150) (Yahya Bey)

GÖZ

Göz göz et- (K10/33); Göz kulak ol- (G67/2) (Hayalî); Göz ucuyla bak- (Kİ 3/16) (Usulî, Nev'î) ; Gözde uç- (K14/180) (Hayalî) ; Gözden nur dökülmesi (Kİ 4/257) ; Gözden gönülden çıkar- (DYAŞ 3/9); Göze alma (G1/4) ; Gözle- (TB2/1-6, 2-6, 3-6, 4-6); Gözü açık ol- (G39/3, G92/4); Gözüne dar et- (K3/13); Gözüne yedir- PYAŞ 2/19) ; Gözünü aç- (DYAŞ 22) (Usulî, Mealî, Nev'î)

HADD

Haddini bil- (DYAŞ 6/7) (Mealî)

HESAB

Hesaba çek- (G26/2) (Nev'î)

HİC

Hiçe sat- (G87/1) (Usulî) ; Hiçe say- (G113/2) (Usulî)

İBRET

İbretle bak-(14/45)

İĞNE

İğne basacak yer olmaması (G32/3);

İğneden ipliğe dek (G22/3)

İki

İki göz üzere ol- (DYAŞ 31) ; İki yüzlü ol- (G62/5) (Mealî, Usulî)

İLİK

İliğe er- (TB2/3-3)

İlip çekeni olma- (G6/5)

İNCE

İnce ele (K14/121)

İŞ

İşi tamam öl- (G30/1)

İŞİT-

İşitenlerden irak (G67/6)

İT

İtler güler (DYAŞ .11/5)

KAN

Kan ağla- (G1 1/3, G44/2, N43/4, TB1/4-5 (Usulî, Figanî, Hayalî, Mealî, Nevî); Kan bahası (G2/3); Kan terle-(G75/5) (Nevî); Kanı kuru-(K10/29) (Yahya Bey, Hayalî, Nevî); Kanına gır-(M5/5) (Usulî, Yahya Bey, Mealî)

KARA

Kara baht (K5/27, KG/36, G74/2, TBI/1-3, TB1/5-4,M1/4) (Usulî, Mealî, Hayalî) ; Kara günlü (K6/36) (Usulî, Yahya Bey), Kara yazılı (K11/10,G34/4)

KATI

Katı gönüllü (K5/28)

KESAD

Kesarta ver-(G61/2)

KİL

Kmkırket-(yar-)(K6/14)

KIYAMET

Kıyamet kopa (G 88/5) (Nevî)

KIYI

Kıyı çiz- (G54/5)

KOL

Kol kanat ol- (G2/4) (Hayalî)

KÖR

Körlüğüne gözüne gir- (DYAŞ 7/2)

KÖTÜ

Kötü (uğursuz) talih (K5/31JB1/1-6)

KULAK

Kulak as- (G72/4); Kulak çek- (DYAŞ 1/16) (Hayalî, Nevî); Kulak kesü- (K4/13), Kulağa

çalın- (DYAŞ 19/3) (Yahya Bey, Nevî) ; Kulağa kurşun akması (G24/1); Kulağın ardına tut-(K14/118) (Usulî) i Kulağına küpe ol- (14/117) ; Kulağında pamuk tıkalı ol- (Kİ 1/27) ; Kulaktan aşık ol-(G81/2)

KUSUR

Kusur benden kerem şenden (G87/2)

KUS

Kuşça can (G2/37)

MASRA

Masra deliğinden ola Mısra nazar (Kİ 4/255)

MİNNET

Minnet çek- (G72/7)

NAME

Name uçur-(Kİ2/20)

NAMERD

Namerde muhtaç olma- (Kİ3/36, M4/1-5)

OD

Od ocak ol- (G67/1) ; Oddan gömlek (G44/3)

ON

Onmadık baş (Kİ4/120)

ÖKÜZ

Öküz gibi bak- (K14/45)

ÖL-

Ölmeden önce öl- (K13/33) (Usulî)

PAK

Pak daman (DYAŞ 30)

SAMAN

Saman altından su yürüt- (G92/3)

SİNE

Sine aç- (DYAŞ 30); Sineye çek- (Kİ 1/63) (Mealî)

SÖZ

Sözünü eri ol- (G2/4)

SU

Su gibi ezber oku- (K6/10) (Nevî); Suya ver- (G8/3) (Mealî)

SÜRÜNDÜR-

Süründür- (K13/39)

TAC

Tacı havaya at- (K6/12)

TAP

Tadı tuzu (G16/3.G41/2)

TAŞ

Taş altında ol- (TB3/4-8) ; Taş bağır (K5/28); Taşdan çıkar- (G93/2)

TATLI

Tatlı can (DYAŞ 9/9)

TIRNAK

Tırnağına değme-(G28/3)

TUZ

Tuz ekmek hakkı (G20/3) (Hayalî)

UTANC

Utancından yere geç- (G65/4) (Hayalî)

VEBAL

Yabalı boynuna sal- (K6/13, G5/3) (Hayalî)

VADE

Vadesi er- (M6/4) (Nev'î)

YAB YAB

Yab yab (G26/5)

YABAN

Yabana at- (K5/29) (Mealî, Nev'î); Yabana öt-(Kİ 4/21)

YAKA

Yaka yırt- (K6/6) ; Yakası açılmadık söz (G98/2) ; Yakayı kurtar-Zkurtarama- (K5/24, K6/32), Yakaya dikili ol- (K5/24, K6/32)

YAKI

Yakı eyle-(G71/2)

YAN

Yan bas-(G51/4) (Mealî)

YAN-

Yanıp yakıl- (TBl/3-1) (Yahya Bey, Hayalî, Mealî)

YAR

Yardan uçur- (G8/5)

YEL

Yel yöpük ol- (K6/9)

YER

Yere geç- (DYAŞ/4) (Yahya Bey, Hayalî, Nev'î); Yerini tut-/ tutma- (K7/41) ; Yerlere çal- (G33/4) (Usulî, Mealî, Nev'î)

YETMİŞ

Yetmişiki dereden su getir (G3/1) (Figanî)

YILDIZ

yıddızı barışma- (G45/5) (Yahya Bey, Hayalî) , Yıldızı düş- (K14/115, K6/2) (Figanî, Hayalî)

YOL

Yol az- (G46/2) Nev'î) ; Yol vur- (İ 3/32) Yolsuz (13/32) (Usulî) ; Yolun açık olması - (DYAŞ5/2), Yoluna can ver- (G31/2) (Usulî, Mealî); Yoluna kurban ol- (Mealî, Usulî)

YÜK

Yükünü tut- (G73/3) (Nev'î); Yükünü yukarı yığ- (G101/2) (Yahya Bey, Hayalî)

YÜREK

Yüreği kan dol- (K4/42); Yürek oynaması tut- (K3/28, DYAŞ11/5) (Yahya Bey, Nev'î)

YÜZ

Yüz ağart- (Kİ/3) (Nev'î) ; Yüz bul-/bulma- (G72/7) (Figanî, Hayalî, Nev'î); Yüz sür- (Kİ 0/33, K14/175, K14/181, G32/2, G44/5, G72/7, DYAŞ30) (Nev'î); Yüzü kara ol- (K14/184, K14/259, DYAŞ9/10); Yüzü olma- (DYAŞ5/18); Yüz suyu dök- (G93/2, M4/3) (Usulî, Hayalî); Yüzü yerde ol- (DYAŞ2/3) (Usulî); Yüzü yok (DYAŞ5/18); Yüzün yere düşmesi (G45/2) (Hayalî, Yahya Bey), (Eksiğini) yüzüne vur- (G107/3, DYAŞ5/11, 12) (Hayalî, Mealî, Yahya Bey, Usulî, Nev'î) Yüzünü dönder- (G62/3)

Bu yazıda Âşık Çelebi'nin şiirinin bu yönünü karşılaştırmak gayesiyle ele alınan şair sayısı son derece sınırlı olmuştur. Gönül isterdi ki, bütün Divan şairlerimizin divanları titizlikle taransın ve bu konuda karşılaştırmalı bir çalışma yapılarak değerlendirme imkanı bulunsun.

Bu tür çalışmalarda Divan Edebiyatı'nda kullanılmış atasözleri ve deyimleri tesbit etmekle kalmıyoruz. Aynı zamanda atasözü ve deyim hazinemizin zenginliğini ortaya koyarken yenilerini de tesbit imkanını buluyoruz. Öte yandan Divan şiirinin tamamen halk dilinden uzak, halkın anlamadığı bir dille yazıldığına dair basmakalıp iddialara da bu türden çalışmalar güzel bir cevap olacaktır sanırız.

DİPNOTLAR

1. Abdülkadir KARAHAN, "Trabzon'lu Figanî'de Atasözleri ve Deyimler" **TDED XXIII**(1977-1979) İstanbul 1981, s. 165-174
2. **Türk Ansiklopedisi** "Eski Türk Edebiyatı Maddesi", Haz: Hasibe Mazıoğlu, s.1 13.
3. Bu konuda mevcut olan birkaç çalışma şunlardır;
  - Abdülkadir KARAHAN, **a.g.m.**
  - Edith AMBROS, **The Lyrics of Meâlî, an Ottoman Poet of The 16 Century** Berlin 1982
  - Mine MENĞİ, "Necati'nin Şiirinde Atasözlerinin Kullanımı" **Erdem**, C:2 S:4(Ocak 1986) s.47-56.
  - Cemal KURNAZ, "Taşlıcalı Yahya Bey Divanında Atasözleri" **Türk Kültürü Araştırmaları**, Yıl XVH-XXI/1-2(1979-1983) S.195-207.
  - Mustafa İSEN. **Usulî, Hayatı, Sanatı ve Divanı**. Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1988 M. Nejat SEFERCİOĞLU, Nevî Divanının Tahlili, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1990.
4. Atasözlerinin altındaki harf ve numaralar tezimiz dikkate alınarak verilmiştir. Bkz. Filiz Haçerlioğlu (Kılıç). **Aşık Çelebi Divanı**. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Oni Sosyal Bilimler Ens. Ankara 1988 Beyitlerin altındaki harfler şiirlerin türünü, rakamlar ise sırasıyla şiirin ve beytin numarasını göstermektedir. Atasözlerinin günümüz kaynaklarında farklı olanlarını parantez içinde gösterdik. Faydalandığımız kaynaklar:
  - Asım AKSOY, **Atasözleri ve Deyimler**, Ankara Univ. Basımevi. 1965.
  - **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler**. Ankara Univ. Basımevi, 1969.
  - E. Kemal EYÜBOĞLU, **13.yy.dan Günümüze Kaadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler.İst.**, 1973.
  - Enver Naci GÖKŞEN, **Atasözleri ve Deyimler**. İstanbul 1974.
  - Refik TOPKAN, **Hiç Bir Yerde Yayınlanmamış Atasözleri ve Deyimler**, Ankara 1979.
  - * DYAŞ: Divanda yer almayan şiirler.Aşık Çe- lebî'nin divanı dışında bazı kaynaklarda bulduğumuz şiirleri de tezimize dahil etmiştik. Bunları topladığımız kısmı DYAŞ şeklinde kısalttık.
  - ** Bu atasözü yazılı kaynaklarda bulunmamakla birlikte Karadeniz bölgemizde halk arasında kullanıldığına dair sözlü kaynaklar mevcuttur.
5. **Türkçe Sözlük**, TDK; **Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük**; **Meydan Larousse** ; **Türk Ansiklopedisi**; Abdülkadir KARAHAN, a.g.e.

Metinde Kullanılan Kısaltmalar

<i>A.g.e.</i>	<i>Adı Geçen Eser</i>
<i>Ank</i>	<i>Ankara</i>
<i>Bak.</i>	<i>Bakanlık</i>
<i>Haz.</i>	<i>Hazırlayan</i>
<i>G</i>	<i>Gazel</i>
<i>K</i>	<i>Kaside</i>
<i>M</i>	<i>Murabba</i>
<i>T</i>	<i>Terkib berid</i>
<i>TB</i>	<i>Terci' bend</i>
<i>TDK</i>	<i>Türk Dil Kurumu</i>
<i>Ün.</i>	<i>Üniversite</i>
<i>Yay.</i>	<i>:Yayımları</i>